

PROJECTE CURRÍCULUM MULTISENSORIAL

ALUMNES AMB NECESSITATS DE SUPORT
GENERALITZAT

ÍNDEX

1 INTRODUCCIÓ

2 ELS INFANTS AMB NECESSITATS DE SUPORT GENERALITZAT. ASPECTES TEÒRICS

2.1 Característiques principals

2.2 Les necessitats educatives

3 ASPECTES EDUCATIUS. ABORDATGE PSICOPEDAGÒGIC

3.1 Treball multidisciplinari

3.2 La família

3.2.1. El treball amb les famílies

3.3 Principis educatius

3.3.1. Estimulació basal

3.3.2. Integració sensorial

3.3.3. Estimulació sensorial

3.3.4. Jocs de falda

3.3.5. Psicomotricitat

3.3.6. Música

3.3.7. Ús de les TIC

3.4 **Comunicació**

3.4.1. Comunicació basal

3.4.2. Baby Talk i Turn Talking

3.4.3. Sistemes augmentatius i alternatius de comunicació (SAAC)

3.5 **Organització de l'aula**

3.5.1 Les rutines

3.5.2 Objectes de referència

3.6 **L'avaluació**

4 **BIBLIOGRAFIA**

5 **ANNEXOS**

El Projecte que presentem s'emmarca dins de l'àmbit d'un centre d'educació especial generalista. Atenent als canvis conceptuals i legislatius que s'han produït en aquests últims anys, en els centres d'educació especial s'escolaritzen, cada cop més, alumnes amb limitacions personals més greus i permanents, amb necessitats específiques i diverses que resulten determinants a l'hora de dissenyar una resposta educativa adequada. Per aquest motiu, hem volgut desenvolupar aquest projecte de treball dirigit a un alumnat que sol presentar greus problemes de comunicació i de participació activa en les interaccions amb el seu entorn proper i que necessiten adaptacions molt significatives al currículum.

Són alumnes amb una situació de vida específica, en la que la persona presenta una disfunció cerebral (precoç o que apareix durant el seu desenvolupament) i que té, com a conseqüència, greus pertorbacions en l'eficiència motriu, perceptiva, cognitiva i de relació amb el medi tant físic, com humà. Així doncs, es tracta d'una situació d'extrema vulnerabilitat física, psíquica i social, ja que són nens/es que presenten un desenvolupament global força allunyat del normal i que tenen unes possibilitats de percepció i comunicació amb el medi seriosament afectades.

Les discapacitats no han d'interpretar-se com un element propi i únic del nen, sinó com una expressió de la interacció entre el nen i l'entorn. Plantejant-se tres elements:

El conjunt de les possibilitats o habilitats –comunicatives, motrius, ... del nen.

Aquestes capacitats es troben relacionades amb els diferents entorns en els que participen habitualment.

Les possibilitats de participació funcional en aquests entorns estaran determinades pel conjunt de recolzaments i respostes que les persones amb les que interaccionen els puguin proporcionar.

En el treball amb aquests alumnes, les necessitats que sorgeixen en l'àmbit de la salut són molt importants i han de ser abordades de forma immediata, la qual cosa suposa una possible interferència sobre les actuacions dirigides a afavorir la resta de les necessitats. Això implica que el projecte global d'atenció ha d'assumir la resposta als tres grans àmbits: salut, comunicació i afectivitat.

En l'àmbit més educatiu, pretenem potenciar la percepció dels diferents estímuls que li ofereix l'entorn afavorint la interacció amb el medi, oferint una varietat d'estímuls de forma cada cop més intensiva i reiterativa per tractar d'afavorir la formació de la percepció en aquests nens i nenes. A partir d'aquesta interacció, ens plantejaríem establir vies de comunicació efectiva amb el nen/a com a "persona activa" i no merament receptiva en el procés d'interacció amb el medi social, familiar i educatiu.

Amb aquest projecte proposem una filosofia de treball, una eina que ens porti a la reflexió i ens guiï en la comprensió de la nostra tasca. No pretén ser una proposta tancada on es donin activitats sinó elements i propostes obertes que ens ajudin a planificar, avaluar i sobretot entendre els nostres alumnes.

2

ELS INFANTS AMB NECESSITATS DE SUPORT GENERALITZAT. ASPECTES TEÒRICS

"Greument disminuït, pluridiscapacitat profunda o simplement profunds" podrien ser conceptes que intenten definir la situació vital d'un grup reduït de persones. Estem segurs que tot i triant un únic terme, cadascun de nosaltres tindrà una idea diferent d'aquest "significat". Per aquest motiu, la nostre idea és posar en comú què implica i què significa viure en un estat de dependència absoluta i de manca de control sobre el seu entorn més immediat, derivada d'una greu problemàtica física, psíquica, perceptiva i emocional. Els nostres infants i adolescents viuen en un món –el nostre- que els resulta massa llunyà i complex però què, no té per què ser inescrutable

Però és important tenir una base teòrica on recolzar el nostre treball i les nostres estratègies per tal de tenir una guia objectiva a seguir i alhora doni rigor a la nostra tasca.

2.1 Característiques principals

Aquests són infants amb un desenvolupament global greument afectat, la discapacitat dels quals compromet, a més de la seva possibilitat de desplaçar-se, manipular i parlar d'una manera habitual, les seves possibilitats de comprendre els fenòmens que es produeixen en el seu ambient quotidià com són accions, activitats, explicacions, etc. Aquestes condicions dificulten molt seriosament el control de l'entorn i l'accés als processos d'ensenyament-aprenentatge naturals que normalment s'estableixen en la interrelació entre els infants i els adults.

La pluridiscapacitat és una discapacitat greu d'origen neurològic que associa un trastorn motriu important i un retard mental sever o profund, acompanyat freqüentment amb dèficits sensorials, crisis epilèptiques i problemes somàtics de tipus digestiu, respiratoris, cardiovasculars etc. Aquests trastorns provoquen una restricció important de les capacitats de percepció, comunicació i autonomia de la persona.

S'ha proposat recentment una nova forma de descriure a aquest col·lectiu més acord amb les noves concepcions educatives i atenent a una filosofia més inclusiva, Tamarit i col·laboradors (1997) proposa aquesta definició

“Personas con necesidades persistentes de apoyo de tipo extenso o generalizado en todas o casi todas las áreas de habilidades de adaptación (comunicación, cuidado personal, vida en el hogar, conducta social, utilización de la comunidad, autodirección, salud y seguridad, contenidos escolares funcionales, ocio y trabajo), con un funcionamiento intelectual en el momento actual siempre por el debajo de la media y, en general, muy limitado, y con presencia bastante frecuente de conductas desajustadas y/o trastornos mentales asociados. En ocasiones, pero no

necesariamente, esta condición descrita se puede presentar junto con graves deficiencias sensoriales, motoras y/o graves alteraciones neurobiológicas” (p.5).

2.2 Les necessitats educatives

Com diu Emili Soro a la seva Tesi “Interacció en infants amb plurideficiència. Intervenció i avaluació”.

“Si bé existeix consens en la categorització de gran part de les deficiències i les seves característiques clíniques, en la pràctica educativa quotidiana un mateix diagnòstic pot comportar per a cada cas una gran diversitat de matisos en les seves formes de moviment, en les seves condicions per aprendre i en els seus estils de comunicació. Així, els nens amb discapacitat motriu poden tenir possibilitats molt diferents d'interrelació amb les persones que els envolten. Per tant, és molt important no centrar només l'atenció en la categoria del diagnòstic clínic. És precís prendre en consideració la diversitat de possibilitats de cada nen amb discapacitat motriu, també la gravetat dels trastorns associats que poden estar presents i, per últim, les competències dels interlocutors, les expectatives racionals que es generen respecte a la persona amb discapacitat, la disponibilitat i l'ús dels ajuts tècnics apropiats, els procediments de rehabilitació i habilitació, i els processos d'Educació que es poden organitzar.”

A nivell educatiu resulta més constructiu valorar les necessitats educatives en termes del què pot fer l'alumne/a, com pot realitzar una tasca, quant temps pot centrar-se en una activitat, amb quins instruments pot millorar la seva execució, en quines condicions és més favorable que aprengui, o quines estratègies són les més adequades per ensenyar-li.

Característiques i dificultats generals que podem observar en els nens plurideficients:

- . Necessitats relacionades amb la salut física.
- . Necessitats relacionades amb la comunicació i la relació interpersonal
- . Necessitats relacionades amb l'afecte i l'equilibri emocional
- . Poca discriminació entre ell i l'ambient a nivell físic i de llenguatge.

- . Viuen el moment a moment. Són situats al present i no han après el moment que vindrà.
- . Els costa formar-se idees sobre les coses més fonamentals de la vida, les persones, els objectes, ... quedant compromès el procés de simbolització.
- . Viuen en un món inconsistent. No hi ha consciència del que ha de succeir, dels canvis que es produeixen en el seu entorn.

En definitiva, parlar d'alumnes amb necessitats de suport generalitzat és parlar del dret que tenen a progressar en el seu desenvolupament a través de l'acció educativa, és parlar de la permanent capacitat de tota persona per avançar en el seu desenvolupament personal i en el seu ajustament als contextos en els que actua, si se li ofereixen els ajuts convenients, és parlar d'una escola en acció, dinàmica, immersa en la societat i compromesa amb l'acció educativa per tots els nens/es amb independència de les seves condicions personals. I sobretot és respectar el seu dret a ser infants amb ple dret.

3

ASPECTES EDUCATIUS. ABORDATGE PSICOPEDAGÒGIC

Els aspectes que tractarem en aquest apartat i en els següents no són exclusius del treball amb aquest grup d'alumnes sinó que formen part del treball de tota l'escola però que en aquest grup en concret cal tenir presents d'una forma especial.

Les característiques que presenten els nostres alumnes ens obliguen a plantejar-nos una atenció específica: partim de la globalitat de la persona. No podem oblidar que aquesta globalitat ve conformada per diverses discapacitats provocades per diferents causes (orgàniques, psicològiques, socials, etc.)

Treballem a partir de realitats concretes, properes al nen, intentant partir d'activitats suficientment motivadores com per despertar el seu interès i participació: fomentar la comunicació verbal i no verbal, potenciar la percepció sensorial, afavorir la capacitat

d'elecció, mantenir-los referenciats, dur un ordre i establir rutines durant la jornada escolar, són claus per a la seva maduració i desenvolupament en general.

Sabem que en qualsevol àrea d'accés al currículum necessitarà molt suport i és per això que hem d'estudiar quins recursos tècnics, personals, materials i espacials s'hauran d'adequar.

Quan parlem de globalitat atenem sobretot, sense excloure altres aspectes, a la salut, la necessitat de comunicar-se, el cos i l'autonomia.

Salut: no podem oblidar que els nostres alumnes tenen una salut força compromesa i que requereix de la nostra atenció.

Comunicació: com a necessitat humana primordial i que en aquest cas es molt necessària

El treball amb el cos: parlem moltes vegades de «dotar d'un cos» referint-nos al fet de que els nostres alumnes solen tenir molts problemes motors que causen immobilitat i per tant tenen poques vivències del seu cos.

Autonomia: intentant desenvolupar al màxim les seves possibilitats.

Cal pensar un entorn que els permeti prendre part activa i ser protagonistes de les seves accions, un entorn optimitzat que provoqui la necessitat d'intercanviar missatges i que aquests missatges siguin naturals, amb la parla o no. D'aquí rau la importància de l'enfocament habilitador que permet facilitar activitats de joc, de desplaçament adaptat, participació en tasques quotidianes, etc., és a dir, dissenyar situacions d'experiència riques i interessants

Eixos fonamentals del nostre treball:

- Crear i promoure entorns afavoridors del desenvolupament i la participació: psicològicament comprensibles, educativament significatiu i comptar amb relacions basades en la reciprocitat

- Proporcionar ajudes educatives específiques que permetin promoure canvis funcionals, en benefici d'un màxim desenvolupament de la seva autonomia personal i social.
- Intervencions dirigides a millorar la seva higiene postural i la salut en general, contribuint al seu benestar personal.
- Incidir sobre les capacitats sensorio-perceptives.
- Iniciar i desenvolupar estratègies de comunicació ajustades a les possibilitats de cada nen/a. Sistemes alternatius i augmentatius de comunicació.
- Ús de noves tecnologies.
- Ús de programes i activitats centrats en l'estimulació sensorial basal i integració sensorial.
- Oferir i compartir amb els pares la capacitat d'actuar en aquesta situació plena de desafiaments, "humanitzar" al nen davant la ment dels altres i incloure a totes les persones com a elements positius en el procés de desenvolupament de l'infant.

3.1 Treball multidisciplinari

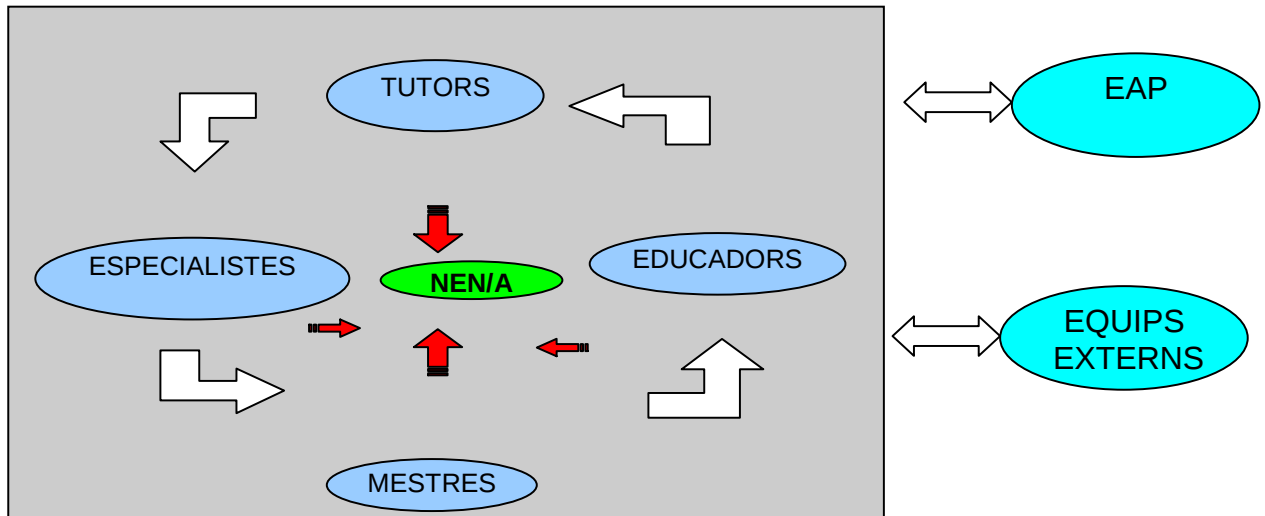
L'escola compta amb un equip professional compost per mestres, educadors i especialistes (fisioterapeuta, logopedes i mestre d'educació física) on cada un dels especialistes incideix sobre el desenvolupament de l'alumne des d'una perspectiva integradora. Però no cal oblidar que tenim contacte i treballem amb altres equips externs com EAP, metges especialistes, psicòlegs...

El treball en equip implica la possibilitat de veure la complexa problemàtica d'un nen/a amb una mirada integradora que ens permeti superar allò fragmentat (pedagògic, familiar, mèdic, legal, socioeconòmic, psicològic, social).

El concepte d'Equip Multidisciplinari implica superar la visió de cada especialista apuntant a la construcció de consensos sobre:

1. Les necessitats educatives de cada alumne.
2. La construcció d'adaptacions en la proposta curricular, en els seus nivells de concreció (institucional, a l'aula, individual), més adequades.

3. La determinació dels ajuts necessaris.
4. Un abordatge adequat a les necessitats educatives dels alumnes: ambient-experiències d'aprenentatge.

3.2 La família

«La gènesi de les funcions afectives i cognitives reposa sobre les pautes de relació que s'estableixen entre el nen i l'adult des del naixement». Rivière i Coll (1987)

Abans de parlar de la nostra tasca amb la família voldríem fer memòria d'alguns aspectes generals:

Partim de la base de que la família és el context en el que es desenvolupa gran part de la vida en la major part de les persones. Quan al sí d'una família neix un nen/a amb discapacitat, o una discapacitat sobrevé o li és diagnosticada a un membre de la família, aquest fet afecta a cada un dels membres i al conjunt.

També podem dir que en la majoria dels casos (al marge de que hagi una discapacitat o no) durant uns anys l'entorn que més influirà sobre el nen/a és la família.

Moltes de les característiques de la família no tenen a veure amb el fet de que hagi un discapacitat.

Si el naixement d'un fill trastoca l'equilibri existent en un sistema familiar i requereix d'un procés fins aconseguir un nou equilibri. En el cas de la persona amb discapacitat la ruptura d'aquest equilibri és, probablement, major i, en principi, més costós aconseguir tornar a equilibrar-se.

També serà necessari aprendre a relacionar-se i comunicar-se amb el seu fill. Per això els pares i familiars hauran d'aprendre o construir nous llenguatges. En altres ocasions hauran d'aprendre a fer servir altres tipus de recursos materials i socials. I en el cas de nens i nenes amb greus necessitats s'hauran d'enfrontar moltes vegades a experiències de mort i de greus hospitalitzacions.

3.2.1. El treball amb les famílies

El mestre és un adult de referència per al nen/a, establert a través del vincle, en quant li dóna valor pel que és ell mateix, proporcionant un sentit positiu a la seva vida escolar. Validar al nen i el seu entorn familiar davant la malaltia implica posicionar-se, sempre, en la perspectiva funcional, abandonant postures que incrementin els problemes. En aquest sentit, l'escola, amb les seves actuacions i actituds ha d'ajudar a disminuir l'estrès i la preocupació.

En aquest sentit convé prestar atenció a aquelles actituds que ajudaran el/la professional a reeixir en el seu treball amb les famílies:

Reconèixer la singularitat de cada família i apropar-se sense prejudicis a la seva realitat. No totes les famílies amb algun fill amb discapacitat són iguals, ni totes es troben amb les mateixes dificultats o situacions; les solucions que poden ser eficaces en uns casos no necessàriament ho seran en d'altres.

Respecte davant la situació i dificultats de totes les famílies. Sigui quina sigui la situació de la família, el primer pas per a arribar a comprendre el context familiar i poder-hi

intervenir de forma eficaç és acceptar la situació i respectar-la sense “a priori” i, ni molt menys, banalitzar-la o culpabilitzar-la.

Valorar tant els esforços que les famílies duen a terme per a enfrontar les dificultats que sovint comporta el fill amb discapacitat com les capacitats que tots els pares tenen; poden requerir certament més o menys ajut, però tots tenen possibilitats que convé reconèixer i valorar.

Saber crear una relació d'empatia amb els pares; l'establiment d'un clima emocional positiu es converteix en el medi idoni per a una col·laboració eficaç.

Mantenir una esperança realista en les possibilitats de creixement i progrés de l'infant i també de la família.

Hem d'entendre les respostes emocionals i conductuals dels pares, com a respostes adaptatives davant el problema dels seus fills/es, sense fer d'elles problemes afegits que dificultin més la vida escolar de l'infant. Són, normalment, respostes normals que no tenen per què significar conductes disfuncionals de la família. Cal acceptar-les i acompanyar empàticament als pares en els moments de crisi o preocupació, l'escola pot convertir-se en un espai que faciliti l'expressió emocional d'aquests i que els ajudi a ventilar les emocions difícils que acompanyen la seva angoixa i el seu estrès. Quan els pares es tranquil·litzen i se senten més segurs, es pot procedir a la regulació de les tutories, horaris i calendari de visites, etc. Quan aquestes respostes dels pares es cronifiquen i comencen a ser disfuncionals convertint-se en patrons rígids de resposta podem derivar a la família a contextos terapèutics on es puguin abordar aquestes dificultats.

Fent un pas més, els recursos professionals haurien d'aliar-se amb els de la família de forma que puguem arribar a un projecte coherent. Per tant, es tracta de comprendre la situació particular de cada família, donar-li confiança, i trobar punts comuns on poder treballar.

Cal ser conscients que aquest tipus d'alumnes requereix altres formes d'intervenció psicoeducativa, la nostra tasca es basa en l'experiència multisensorial, que constitueix l'eix central del Projecte. L'enfoc multisensorial és una experiència d'aprenentatge que es basa en el desenvolupament sensorial i partim d'una premissa fonamental: “Mai és tard per aprendre a sentir”

El model d'atenció als alumnes plurideficients en el context del centre suposa un conjunt d'intervencions diversificades i especialitzades en el marc d'un treball integral i multidisciplinar.

3.3.1 Estimulació basal

El treball amb alumnes plurideficients parteix de la necessitat d'una atenció integral i diversificada que faciliti l'adequació a cada persona, adaptant els recursos físics, personals i materials i proporcionant un projecte individual de qualitat.

Àrees bàsiques:

Somàtica: Pren com a òrgan perceptiu tot el cos i en especial la pell, la seva funció de límit entre la integritat corporal i el seu entorn més immediat. És a dir, facilitar la diferenciació entre ell i el mon. Traduït a objectius seria oferir condicions per que puguin sentir el seu jo corporal, a partir d'ofertes, negociades en interacció, que assegurin la percepció de la unitat i del límit corporal.

És important que la intervenció es faci de la forma més globalitzada i simètrica possible, promoure la integració del propi cos i ampliar el seu estoc perceptual.

Vibratòria: Els ossos i altres capses de ressonància són els encarregats de possibilitar l'assimilació de les ones vibratòries, sonores o no, que ens arriben i que es tradueix en una experiència interna. Aquestes experiències permeten la percepció interna del cos.

D'aquesta manera, aquesta àrea perceptiva aporta per un costat, apropament al món sonor extern arribant a convertir-se en l'oïda de les persones amb impossibilitat d'audició i per un altre, facilita la percepció corporal a un nivell intern.

Vestibular: és en l'oïda interna d'on sorgeix la informació que possibilita l'orientació espacial i configura la construcció de l'equilibri. A partir del retrobament i la comunicació, la integració d'aquestes experiències perceptives facilitarà l'adquisició de conceptes com presència-absència i proximitat-distància, així com la dotació d'elements que faciliten la integració de canvis del cos en relació a l'espai.

Oferir moviments seus, contralaterals en un primer moment, passar poc a poc a balancejos antero-posteriors i realitzar rotacions totals en aquells casos que assimilin amb facilitat aquest tipus d'estimulació.

3.3.2 Integració sensorial

Jean Ayres, creadora del que es coneix com a teràpia d'integració sensorial, sosté que la idea central d'aquesta teràpia consisteix en proporcionar i controlar l'imput sensorial, especialment l'imput del sistema vestibular, músculs, articulacions i la pell, de forma que el nen/a espontàniament adquireixen respostes adaptades que integrin aquestes sensacions. En una de les seves últimes publicacions es defineix la integració sensorial com la organització de les diferents entrades sensorials per al seu ús. Aquest ús pot ser una percepció del cos o del món, una resposta adaptativa, un procés d'aprenentatge o el desenvolupament d'alguna funció neural. A través de la integració sensorial les diverses parts del sistema nerviós treballen juntes per que la persona pugui interactuar amb el seu entorn de forma eficaç i experimenti la satisfacció adequada (J. Ayres, 2005).

El concepte bàsic del que parla la integració sensorial és el fet que a través dels estímuls sensorials que els infants reben jugant, explorant i experimentant, les neurones es connecten entre elles (Lindsey, 2009) Com més organitzada es troba la informació a nivell neurològic, més adaptades són les respostes de l'infant. Aquest processament dels estímuls sensorials es dona a nivell neurològic, i consisteix en registrar la informació, interpretar-la i organitzar-la per generar respostes adaptades a cada situació.

Quan sabem processar correctament la informació sensorial, podem estar atents, aprendre, coordinar el cos, gaudir de les experiències, interaccionar amb l'entorn i les persones.

La teoria de la Integració Sensorial no només considera important processar la informació que rebem dels 5 sentits sinó que considera primordial el correcte processament dels estímuls que rebem de tres sistemes sensorials que són: el moviment (sistema vestibular), el propi cos (músculs i articulacions: sistema propioceptiu), i el tacte profund (relacionat amb els vincles que establim entre nosaltres)

El procés d'integració sensorial es desenvolupa en cada individu segons quatre esglaons que conformen successius paral·lelepípedes per constituir la piràmide evolutiva. A la base del poliedre es troben les tres sensacions bàsiques -tàctil, propioceptiva i vestibular- En el segon esglaió aquestes sensacions s'integren en la percepció corporal, la coordinació d'ambdós costats del cos, la planificació motora, la duració de l'atenció, el nivell d'activitat i la estabilitat emocional.

Al tercer nivell les sensacions auditives i visuals entren al procés. Les sensacions auditives i les vestibulars s'uneixen amb la percepció corporal i altres funcions per permetre que el nen/a parli i entengui el llenguatge. Les visuals s'uneixen també amb les tres bàsiques per donar al nen/a una percepció visual detallada i precisa i una coordinació visomanual. En el quart nivell, tot es junta per adquirir les funcions d'un cervell omplert: l'habilitat per organitzar i concentrar-se, l'autoestima, l'autocontrol, l'especialització d'ambdós costat del cos i del cervell, etc.

La teràpia, com a tal inclou activitats que proporcionen estimulació vestibular, propioceptiva i tàtil, i són dissenyades per les necessitats de desenvolupament específiques de cada nen/a.

Les activitats també es dissenyen incrementant gradualment les demandes de l'infant per aconseguir unes respostes cada cop més madures i organitzades.

3.3.3 Estimulació sensorial

En els cas de nens/es amb plurideficiències o greu afectació, sembla oportú fer una intervenció que potencii el desenvolupament dels principals canals sensorials, així com l'adquisició d'habilitats compensatòries. Facilitant la interacció del nen/a amb l'entorn que l'envolta, afavorint la percepció dels diferents estímuls que li arriben de l'exterior.

Algunes consideracions:

- És important per triar el material tenir molt presents les necessitats del nen, el seu grau de tolerància envers aquest, així com buscar el més adient segons sigui el seu moment emocional i evolutiu.
- S'ha de tenir present la resposta sensorial que dona el nen, en especial la visual, tàtil i auditiva; la capacitat manipulativa i de moviments que fa, així com la seva capacitat comprensiva.
- El grau de connexió i d'interacció (no sempre el nen està en disposició de col·laborar).
- Respectar els ritmes biològics. El moment de menjar, la son, el cansament, l'estat de salut.

- Fomentar a través d'un clima càlid, acollidor i estimulador un vincle afectiu entre adult i nen que el condueixi a interactuar amb el seu voltant. El material a utilitzar per estimular el nen plurideficient és fonamental, però també ho és la forma de presentació d'aquest material, l'actitud del professional, i els objectius que aquest es proposa en cada activitat estimuladora.

Com objectius generals ens plantejem els següents:

1. Afavorir l'estimulació multisensorial per a la millor utilització de la informació rebuda del medi. L'Estimulació sensorial és qualsevol entrada d'informació al sistema nerviós a través dels diferents sentits. Pretenem un "despertar sensorial" a partir de la pròpia experiència sensorial.
2. Conèixer el canal prioritari pel qual rep informació així com del grau de sensibilitat als estímuls.
3. Desenvolupar en els nens/es la intencionalitat comunicativa per expressar els seus sentiments, desitjos, necessitats, etc., i crear respostes en el seu entorn que els puguin satisfer per, posteriorment, provocar la demanda.
4. Fer-los partícips del major nombre de vivències possibles del seu entorn escolar, familiar i social.
5. Conèixer el mètode més adequat per comunicar-nos amb l'alumnat. Comunicació augmentativa.

3.3.4 Jocs de falda

Les Moixaines, les cançons i els jocs de falda es poden considerar les primeres manifestacions lúdiques, pedagògiques i emocionals que pot rebre un infant. La música, el moviment i la veu li provoquen sensacions, emocions que captaran totalment la seva atenció i incidiran directament sobre el seu estat d'ànim, donant-li alegria i plaer o bé relaxació i calma.

És a través d'aquests primers jocs infantils que l'infant establirà contacte, relació i comunicació amb els altres, descobrirà el seu propi cos, el llenguatge corporal i oral, la dansa, el ritme, el moviment, la música, aprendrà a sentir, a escoltar, a percebre i poc a poc a expressar-se. El joc de falda, està considerat com un joc, en un principi iniciat per l'adult i que de vegades pot sorgir espontàniament per part dels infants. És un joc expressat en forma de cançoneta rítmica (tant per la cantarella com pels moviments associats a les diferents seqüenciacions temporals) És un joc que estableix torns, que permet l'anticipació de moviments i el requeriment d'aquests i que, per tant, permet una relació nen-a/adult aconseguint que hi hagi una relació i una transmissió d'afecte i de gaudi, una atenció compartida i fent que sorgeixi la comunicació

El joc de falda, les moixaines i les cançons proporcionen sensacions de plaer i satisfacció tant a l'infant que les rep com a la persona que les dóna. Però qualsevol joc, i especialment els jocs i les cançons de falda, desenvolupen a més, la capacitat d'atenció, de concentració i d'expressió tant necessària en els infants que ja presenten dificultats en el seu desenvolupament.

Donarem valor comunicatiu a qualsevol expressió que faci el nen/na quan trenquem cadenes en el joc. Aquestes expressions poden ser molt variades segons els diferents nens/es i també en un mateix nen/a pot variar en funció de l'estat d'ànim, de la predisposició, del joc ofert... Ens trobem amb diferents expressions: ja poden ser de tipus facial, corporal, també poden haver-hi petites emissions de veu, somriures, riures i/o fins i tot rialles, altres tipus d'expressions són moviments que normalment imiten el moviment ofert en el joc de falda, acció de tocar a l'adult o buscar-lo amb la mirada... totes aquestes expressions tenen un sol objectiu: fer demanda de continuïtat.

Amb la demanda de continuïtat aconseguim que el nen/a comuniqui a l'adult que vol una cosa en concret. El nen/a ho demana d'una manera en concret (expressió) a la que nosaltres donem valor comunicatiu encara que no tingui forma de parla convencional.

3.3.5 Psicomotricitat

Un dels perills dels nens amb discapacitat és que romangui ubicat en una posició fixa i inamovible d'un "etern bebé". Aquesta discapacitat eterna els dificulta conèixer el seu propi cos. A més donada la seva discapacitat tenen la dificultat de no poder modificar el seu espai.

El treball proposat hauria d'anar encaminat a produir espais, escenes on hi ha sentit, on hi ha espais encaminats al trànsit cap a altres espais comunicatius, vivències corporals...

Conceptes fonamentals:

Com objectiu estratègic l'apuntament dels factors facilitadors de la maduració del nen/a a través de la via sensoriomotriu.

Les constants d'espai, objectes, temps, freqüència, durada i les constants personals juguen un rol fonamental quan pensem en les condicions de seguretat, de confiança, de contenció, i de referència que permetin els processos de canvi i el registre dels elements que assenyalen aquests canvis, La regularitat i l'estabilitat de l'espai, els dies de la setmana i els horaris, dels objectes, dels que participen i dels seus rols són elements que actuen com a marc contenció i regulació del procés.

El dispositiu espacial i temporal comprèn:

- Un ritual d'entrada.
- Un espai, un temps i un material especialment facilitador del plaer sensoriomotriu que ens dugui a compartir una vivència, una història conjunta.
- Un espai i un temps facilitador del distanciament, de la descentració, de l'activitat lògica cognitiva, i/o de l'expressivitat plàstica, gràfica o lingüística.
- Un ritual de sortida.

L'objectiu principal és afavorir el moviment corporal per facilitar la relació i la comunicació que el nen estableix amb l'entorn. El treball de la psicomotricitat és que la persona visqui i senti el seu cos en tota la seva globalitat amb d'interacció amb el medi.

3.3.6 Música

Quan parlem de música, ho fem des de diferents aspectes:

Com a mitjà d'expressió: Durant els primers anys de vida, l'infant, té interès pel so, per pur plaer de sentir-lo, d'experimentar.

Com a mitjà de comunicació: L'infant té interès per la naturalesa del so, per tal de comunicar-se amb els altres i amb l'entorn.

Com element que ajuda a crear intimitat: En els jocs de falda, en el massatge...; la cançó i la veu de l'adult ajuden a l'infant a establir uns vincles més íntims.

Com a punt de referència: Els jocs de veus i les cançons, ajuden a l'infant a fer properes situacions que , per desconegudes, li generen angonya, por... Treballem el tro, la foscor...

Com element que ajuda a l'anticipació: Per l'infant és important donar elements que ajudin a saber que farà en un futur immediat, i així, al mateix temps, omplir les situacions d'espera (la cançó d'anar a dinar, de recollir...)

Com a transmissor de tradicions i folklore: Festes populars...

Per integrar conceptes de temps, espai...: Cançons que fan referència a espais de temps, cançons eliminatives, cançons que cal marcar un ritme...

Per conèixer diferències, per créixer des de la diversitat: Sovint, les cançons tradicionals de cada cultura traspassen el tarannà i la història d'una gent, d'un país... Per aquesta tasca, ens ha ajudat molt, les aportacions fetes per les famílies.

3.3.7 Ús de les TIC

L'ús de l'ordinador i eines tic com un recurs útil per al nostre treball tant com a instrument que potencia el desenvolupament de capacitats per una banda i com a element facilitador per a la interactuació i l'activitat facilitant:

- La comunicació.
- L'adaptació i autonomia amb l'entorn.
- Les possibilitats de realitzar activitats.

Ajuts tècnics:

Sovint només ens plantegem treballar amb l'ordinador utilitzant les mans i asseguts en una cadira, però els nous perifèrics permet plantejar altres formes d'interacció.

Adaptacions per a l'ús de l'ordinador:

- Els dispositius d'entrada d'informació a l'ordinador més habituals són els mètodes de selecció:
 - Selecció directa: teclat estàndard, ratolí, joystick, reconeixement de veu, pantalla tàctil.
 - Selecció per escombrat: polsadors.
 - Selecció codificada: polsadors.
 - Les joguines adaptades de causa–efecte. Aquestes solen ser joguines que funcionen amb piles que quan s'accionen mitjançant un commutador extern, emeten alguna acció. Per a què l'alumne pugui ser el protagonista de l'activitat, per a què pugui jugar sol amb la joguina que han triat..., aquestes estan adaptades a partir de commutadors. En funció de les necessitats de l'alumne podem trobar diferents tipus de commutador: amb braç articulat, de diferents mides i de taula. Aquest tipus de joc

permet crear una situació e la qual l'alumne hagi d'escollir entre dues joguines i també es treball l'autonomia.

- Les prestacions multimèdia de l'ordinador permeten combinar estímuls visuals i auditius, complementades amb el treball i recursos de l'educador, permeten captar l'atenció de l'alumne greument afectat i potenciar una resposta que l'ajudi a trobar un lligam amb el món exterior. Per altra banda ens permet individualitzar el nostre treball ja que ens permet adaptar-nos al ritme de cada nen i al tipus d'activitat, possibilitant la interactuació i la creació de recursos a traves d'aplicacions.

3.4 Comunicació

En el nostre Projecte Educatiu està contemplat el concepte de Comunicació Total, que implica que el que és més important és fer comprendre, comprendre i fer-se entendre, sigui mitjançant taulells de comunicació, llenguatge de signes, comunicadors amb la veu, la parla ...

Condicions comunicatives:

Reconèixer que totes les persones emeten missatges “No puedo no comunicarme” Watslawick¹

En nens/es molt afectats hem d'oferir durant la interacció i quan els parlem, una classe de relació que els ajudi i estimuli, que els permeti experimentar l'estima i l'atenció independentment de que les seves reaccions siguin observables. És important que hagi una sincronia entre els dos agents comunicatius, en el cas de nens/es amb grans discapacitats aquesta sincronia pot haver-se trencat i per tant caldrà restablir-la.

¹ WATSLAWICK, P., BEAVIN,J., JACKSON,D.D. (1986) a PERINAT, A. *La comunicacion Preverbal*. Ediciones Avesta, Barcelona, 1996

Apertura comunicativa davant les col·lisions verbals. Moltes vegades cal adherir-se a una rutina programada malgrat la continua resistència o apatia del nen/a, i creure que finalment arribarà a trobar plaer, a gaudir.

Transmetre expectatives favorables.

Poder actuar de mediadors interpretant o sobre interpretant de forma intencionada els seus comportaments, connectant-los amb els seu entorn, fent-los partícips i capaços de dominar-lo. Quan sobre atribuïm podem mantenir el diàleg viu.

Transmetre al nen/a la idea: ets important, vull comunicar-me amb tu, m'agrada estar amb tu.

La comunicació amb els nostres alumnes moltes vegades és un repte. La experiència ens mostra que si som capaços de tenir una veritable comunicació, serem capaços d'adaptar les nostres intervencions al propi ritme del nen/a i així el notarem més present i connectat.

Si connectem realment amb els nostres alumnes donem la oportunitat de participar, de decidir, de sentir-se protagonista tant quan accepten com quan rebutgen el que els proposem. Afavorint l'autodeterminació del nen/a a partir de la relació i la comunicació. Cal doncs, que aprofitem qualsevol moment d'interacció per establir situacions de comunicació.

En l'actualitat, a la Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat, en el segon article diu: “ La comunicación incluirá los lenguajes, la visualización de textos, el Braille, la comunicación táctil, los macrotipos, los dispositivos multimedia de fácil acceso, así como el lenguaje escrito, los sistemas auditivos, el lenguaje sencillo, los medios de voz digitalizada y otros modos, medios y formatos aumentativos o alternativos de comunicación, incluida la tecnología de la información y las comunicaciones de fácil acceso”.

“Por lenguaje se entenderá tanto el lenguaje oral como la lengua de señas y otras formas de comunicación no verbal”.

Des del moment en que es defineix la comunicació com a “otros modos y medios y formatos aumentativos o alternativos de comunicación”, podem afirmar sense dubtes que per a molts alumnes, la seva forma d'interactuar amb l'entorn preferent serà la comunicació multisensorial.

Estratègies comunicatives i d'acció:

- Incitació a les activitats conjuntes: trobar moments al llarg del dia en el que fer coses conjuntament.
- Recerca de l'atenció: necessària per començar qualsevol tipus d'activitat.
- Promoure l'ús d'hàbits interactius: una cop escollida la tasca que farem, cal fomentar la interacció.
- Organitzar torns tal i com és habitual en les situacions d'interacció.
- Cessió d'iniciatives al nen/a o habilitat de l'adult per a permetre silencis fàctics i interactius que deixin espai per a la proposta infantil. Detecció de senyals comunicatives del nen/a.
- Reforçar les consecucions infantils de forma pragmàtica, es a dir, comprenent el que el nen/a diu i acomplint les seves intencions. Moltes vegades això passa per donar sentit i/o sobre interpretar a una expressió del nen/a que a base de repetició acaba sent intencionada.
- El nen/a ha de veure que les seves intencions comunicatives tenen valor performatius, el que significa que es responen a les seves preguntes, s'obeeixen les seves ordres, s'atén a les seves declaracions etc.
- Ressonància: Van Dijk fa referència a que l'adult assumeix que el nen/a es comunica i busca el que ja fa el nen/a per començar, mantenir o finalitzar les activitats. Aquestes activitats comencen amb intents per part de l'adult, d'entrar en el mon infantil de forma que no representi una amenaça, fent servir els moviments familiars per al nen/a. L'adult sempre manté el contacte físic amb el nen/a, per tal de poder ajudar-lo a

adonar-se dels canvis que afecten al seu cos i per poder estar alerta a les indicacions del nen/a per finalitzar l'activitat.

- Comunicació contingent i escolta activa: Aquests nens/es necessiten un mediador capaç d'ampliar les seves senyals comunicatives i fer-les comprensibles en el seu entorn.
- Apropament emocionals: Aquest apropament a les emocions ens du a la empatia i ens permeten obrir camins de comunicació i d'enteniment dels missatges que ens transmeten.
- Sobre interpretació: Aquest és un aspecte molt important amb les persones que tenen greus dificultats comunicatives ja que facilitarà mantenir el diàleg viu. D'aquesta manera, i com em dit abans, la continuïtat conversacional no dependrà tant de les capacitats lingüístiques del nena com de l'adult i la seva capacitat de sobre atribuir.
- Feed-Back acústics: Algunes persones amb discapacitat no han descobert el significat de la veu, no relacionen la informació auditiva que reben amb una determinada persona, i encara més greu, no han descobert que ells també fan sons, al respirar amb el seu cor, amb la seva veu... Per tant, és important fer descobrir que aquests sons tenen un efecte sobre el seu entorn, que poden ser font de poder.
- La imitació. Les mares imiten freqüentment els sons dels seus nadons, el que fan, les seves expressions, molt abans que comencin a imitar els sons materns. Quan una persona sintonitza amb una altra, de forma inconscient imita els gestos de l'altre. Amb aquest gest li estem dient: estic amb tu, t'entenc, comparteixo els teus gestos, t'estic escoltant.

3.3.1 Comunicació basal

Punts importants a tenir en compte:

1. Observació detinguda de la persona.
2. Identificació dels signes comunicatius de cadascun.
3. Dotar de significat els signes comunicatius.
4. Acostumar-se a preguntar i esperar una resposta.
5. Tenir en compte el temps de resposta.

6. Parlar de forma senzilla i explicita.
7. Fer pauses en la nostra intervenció.
8. Adequar-se al ritme propi de la persona.
9. No precipitar-se en la interpretació.

Es poden observar diferents signes comunicatius com gestos, moviments, somriures, riure, plor, mímica, vocalitzacions, inclús l'aparició de mots. Però també la respiració, el ritme cardíac i el to muscular són canals que fem servir tots per comunicar-nos malgrat no siguem conscients. Una observació constant i una resposta adequada, fent servir el mateix canal de comunicació pot ajudar a conèixer el significat i convertir el diàleg resultant en una causa comuna. Així, per exemple, quan sentim un so emes per un nen/a, malgrat en un primer moment no tingui una intenció aparent i li responguem amb paraules, la nostra mirada, o tocant-lo, es a dir, fent-li entendre que ens ha parlat i l'hem entès o té la nostra atenció, continuarem animant-lo per seguir cridant-nos o reclamant la nostra atenció. Amb la repetició i l'escolta-resposta, entrem en un diàleg, el nen/a aprendrà que val la pena expressar-se i alhora estarà més pendent del seu entorn.

3.3.2 *Baby Talk i Turn-Talking*

Els resultats de diferents investigacions (Largo, Papousek-Papousek y Stern) mostren que la construcció primerenca de les relacions succeeix, en gran mesura, a través del contacte corporal. Aquest contacte sempre va acompanyat de contacte visual, amorós i un to de veu suau. Té més importància el to de veu i el contingut emocional del missatge que no pas les paraules que fem servir. El nadó rep tota l'atenció a partir d'aquest estret contacte

Aplicar les aportacions extretes de la comunicació primerenca al diàleg amb els nens greument afectats seria l'objectiu. Crear una situació còmoda en una postura adequada que faciliti el contacte visual. Respondre a les produccions de sons i vocalitzacions del nen/a fer pauses i esperar la resposta. Jugar i dialogar amb les produccions sonores del nen/a i respectar quan es cansa.

El Turn-Talking: es basa en els principis del baby-talk. Es tracta d'escoltar inclús les produccions poc intencionades i donar-li una resposta. És important donar significat a les produccions del nen/a dins la situació concreta on passa. S'interpreten els signes comunicatius i es respon de manera senzilla fent servir paraules significatives. Si escoltem i responem al nen/a de mica en mica l'anem animant a expressar-se cada cop més augmentant les seves locucions.

3.3.3 Sistemes augmentatius i alternatius de comunicació (SAAC)

Les necessitats dels nostres alumnes ens fan plantejar-nos altres sistemes de comunicació diferents de l'oral i els diferents mitjans d'accedir-hi, aprofitant sempre els aspectes que tenen més preservats.

Si l'aspecte que tenen més preservat és l'oïda, podem comunicar-nos mitjançant l'encerclament auditiu, que consisteix a presentar-li dues opcions com a resposta a la pregunta que li fem. Ell n'ha d'escollir una. Es planteja la pregunta amb les dues opcions. Després s'introdueix l'element "Pregunto" i es tornen a dir les possibles respostes.

El temps de latència que s'ha de deixar entre una opció i l'altra ha de ser d'uns 2 o 3 segons. És bo variar la posició de la resposta correcta, és a dir, no li posarem sempre en primera opció ni sempre en segona.

Si l'aspecte més preservat és la vista, llavors es pot establir la comunicació mitjançant l'encerclament visual, que consisteix a indicar amb la mirada quin dels dos elements visuals que se li presenten és el que tria. Es fa el mateix procés que a l'encerclament auditiu, però mitjançant la mirada.

Un cop establertes les bases socioafectives del llenguatge i quan la comunicació més bàsica es fa funcional podem introduir, moltes vegades ja s'ha fet de forma simultània, sistemes de comunicació alternativa i augmentatius (SAAC).

Els sistemes augmentatius/alternatius de comunicació són formes d'expressió diferents a la parla, que tenen com objectiu augmentar i/o compensar les dificultats de comunicació i llenguatge. Inclouen recursos tecnològics, com els comunicadors electrònics amb veu i els ordinadors personals, adaptats per tal que puguin utilitzar-los fins i tot persones sense ús funcional de les mans. També inclouen altres formes de comunicació basades en els gestos i els signes manuals o en productes de suport de baixa tecnologia com els plafons de comunicació.

El departament de logopèdia proporciona adaptacions per poder fer servir l'ordinador i recursos o sistemes alternatius i augmentatius per a millorar la comunicació dels alumnes (SAAC).

3.5 Organització de l'aula

3.3.1 *Les rutines*

Entenem per rutines aquelles activitats que es treballen cada dia de forma regular i periòdica. Són situacions d'aprenentatge que es presenten sistemàticament en el temps i que es poden realitzar de forma individual i en grup.

Establim unes rutines diàries que proporcionaran regularitat i freqüència que ajudaran al nen/a a interioritzar ritmes i seqüències temporals; a través de la creació de rituals.

Fomentem les relacions i interaccions amb cada nen transmetent-los seguretat i fent-los sentir-se estimats i valorats.

S'alternaran moments de treball/feina col·lectiu amb d'altres en petit grup per afavorir les relacions socials tenint cura, a tota hora, el nostre contacte afectiu amb cada un dels nens. No obstant això també es plantegessin activitats individuals, sent aquestes les que conformen la major part de la jornada.

S'oferirà possibilitats de manipulació, joc, recreació i acció en un ambient estimulants, ordenat i segur.

En el moment de plantejar i realitzar una activitat es tindrà en compte les necessitats bàsiques que el nen/a té perquè es doni un procés vital equilibrat.

3.5.2 Objectes de referència: l'identificatiu i el de calendari

El calendari d'anticipació

El calendari d'anticipació és una adaptació de l'horari escolar, el seu objectiu és explicar als alumnes el que farà durant el dia. D'aquesta manera podrem ajudar als nostres alumnes a entendre el que esdevindrà durant el dia, a preparar-se per a les diferents activitats i poder expressar-se.

Per poder aconseguir que els alumnes puguin anticipar les activitats, és important seqüenciar-les ordenadament a través dels diferents objectes referents pensats per a cada una d'elles.

Els referents els col·locarem de forma ordenada (seguint la seqüència del dia) d'esquerra a dreta, i a la part final es disposem d'una capsa o bossa d'activitats finalitzades on es recolliran els objectes de les activitats realitzades.

Per a aconseguir que aquests nens puguin anticipar les activitats és important seqüenciar-les ordenadament i presentar-les mitjançant un objecte referent.

Per tal d'aconseguir això col·locarem tots els objectes referents de les activitats que volem desenvolupar durant el dia en una "prestatgeria d'anticipació" o "calendari".

Cada matí presentarem als nens totes les activitats que faran durant el dia, fent un repàs als objectes referents que hi ha dins de les caixes o espais del calendari: repàs inicial.

Abans de fer l'activitat el nen/a agafarà l'OR i el durà amb ell, sempre que sigui possible. Quan acabi l'activitat el posarà al recipient de feines acabades

Al final de la prestatgeria col·locarem la caixa de les activitats finalitzades, que ens facilitarà el repàs del que s'ha treballat durant el dia, repàs final.

L'objecte referent:

Hi ha dos tipus d'objectes referencials uns personals (de cada alumne/a en particular) i altres per a cada una de les activitats que es realitzen durant la setmana. En aquest cas parlarem de l'objecte referent de calendari.

Un objecte referent és un element representatiu d'una activitat. En el procés d'inici de la comunicació, aquest en un principi, és un objecte real representant l'activitat: per exemple un tros de plastilina quan anem a fer una activitat manipulativa amb aquest element. Si no és possible utilitzar l'objecte real com a referent intentem acostar-nos al

màxim a la realitat de l'activitat o a la situació que es vivenciarà com, per exemple, una fusta que representaria el pati com a allò que toquen quan van a la caseta de fusta.

L'objecte referent està pensat per facilitar a l'alumne la comprensió de l'activitat que ha de fer i per tant la informació que li ha d'aportar aquest objecte a de ser prou significativa.

3.6 L'avaluació

L'avaluació l'entendem com una estratègia intrínseca al procés d'ensenyament i d'aprenentatge.

Amb l'observació obtenim informació sobre les característiques dels elements que participen en el procés educatiu i dels efectes que produeix en el nen/a l'acció educativa.

L'observació ha de ser rigorosa i sistemàtica per poder comprendre el comportament de l'infant en el transcurs del seu procés d'aprenentatge i per anar modificant els continguts, si cal. Cal una actitud receptiva i hàbil a l'hora d'interpretar el que observen, ja que els infants, en qualsevol moment, ens mostraran d'una manera espontània i clara el seu nivell de desenvolupament, la seva personalitat, les seves dificultats i les seves emocions.

Perquè hi hagi el mínim de distorsions, és convenient fer registres d'observació, on no hi hagi ni ambigüitats ni el mínim dubte sobre la conducta que s'ha d'observar, i que sobretot siguin pràctics i senzills d'utilitzar.

A l'observació hem de tenir present:

1. No ha d'interferir en els comportaments espontanis del nen/a i no ha de canviar les tasques habituals i quotidianes dels infants.
2. No només s'ha de registrar allò que els infants saben o no saben fer o poden o no poden fer, sinó que s'han d'observar els comportaments que ens indiquin per què l'alumne/a pot o no pot fer o sap o no sap fer alguna cosa.
3. S'observen les circumstàncies en les quals el nen/a troba més dificultats i en quines no.
4. És una activitat sistemàtica i intencional. Cal seleccionar aquelles dades que vol observar, ja que és impossible recollir tot el que succeeix a l'aula.
5. L'observació ens servirà per proposar les activitats més adequades, ajustar les intervencions...
6. Serà una activitat continuada i global. Només d'aquesta manera podrem valorar l'evolució dels infants.

3.6.1 Les taules d'observació

Quan s'observen i es registren les conductes, és important anotar tot allò que és rellevant en el mateix moment i no deixar-ho per a més tard, ja que la memòria moltes vegades no és objectiva.

Les dades han de ser precises i tan detallades com sigui possible sobre les situacions en les quals s'han registrat.

L'observació i el registre de les activitats sensorials és un recurs molt important ja que permet recollir la informació de manera objectiva i tenir constància del progrés o l'evolució de l'infant en aquesta àrea d'aprenentatge.

Per a l'elaboració de la guia, seguirem els passos següents:

- a. L'àmbit que s'ha d'observar: àrea sensorial.
- b. Què volem observar que està format per diferents aspectes?
 - **Objectius:** concretem els aprenentatges que han d'assolir els infants. D'acord amb l'edat i les característiques de l'infant, els objectius els podem classificar en tres eixos:
 - Experiències de descoberta de sensacions i registrar la reacció de l'infant.
 - Experiències de descoberta i registrar la reacció i l'interès que provoca en l'infant.
 - Iniciativa en la realització d'activitats.
 - **Activitats:** descripció del contingut de l'activitat.
 - Com les farem? descripció metodològica de l'activitat (en petit/gran grup o de manera individual, amb l'ajuda d'educadors/es, activitat lliure / semi dirigida / dirigida, etc.).
 - Quan les farem? a l'aula, a l'esbarjo o durant activitats fora del centre.
 - Qui les farà? nom de l'educador/a.

ACOUTURIER, B. (2005) *Los fantasmas de acción y la práctica psicomotriz*, Ed. Graó

BAUMGART, D., JOHNSON, J., i HELMSTETTER, E. (1996). *Sistemas alternativos de comunicación para personas con discapacidad*. Madrid: Alianza.

BLESA, J., ÁLVAREZ, M., ROLLER, B. (1996): *Aspectos relevantes de enfermería y fisioterapia para la educación de alumnos con pluridiscapacidad*. Documentación para la formación interna y externa. Sant Boi de Llobregat, Institució Balmes S.C.C.L.

FRÖHLICH, A. y HAUPT, U.: *Programa de estimulación para el desarrollo de niños muy deficientes, Informe sobre nuevas experiencias escolares*, Editorial V. Hase y Kohler,

Material per a l'estimulació sensorial per Isabel Tapia Martín
<http://mes.gatnau.com/cat/inicio.htm>

GINÉ, C. (1995). *Contexto familiar y retraso en el desarrollo: análisis de la interacción padres-bebé*. Siglo Cero, vol. 26(1), pp. 23-30.

KLEIN, J.P, BASSOLS, M., BONET, E. (coord.) (2008) *Arteterapia. La creación como proceso de transformación*. Barcelona: Octaedro

LACARCEL MORENO, J. (1990) *Musicoterapia en Educación Especial*, Murcia: Universidad de Murcia.

LEVIN, E. (2003) *Discapacidad. Clínica y educación. El niño del otro espejo*. Buenos Aires: Nueva Visión.

PÉREZ, C.L., DUCH, R. (1995): *“La atención educativa a los alumnos plurideficientes profundos”*, a *La atención educativa a los alumnos con necesidades educativas graves y permanentes*. Pamplona, Gobierno de Navarra.Index

ROSELL,C.; SORO-CAMATS, E.; BASIL,C. Alumnado con discapacidad motriz,Ed. Graó

SANCHEZ ASIN, A.,*Trajectories de la psicomotricitat: la vivencia corporal com a accés a la propia identitat i a la representació mental*, Temps d'Educació, 25 1 r semestre, 2001

SORO, E. *Interacció en infants amb plurideficiència Intervenció i avaluació*. Tesis doctoral Emili Soro-Camats. Dirigida per la Dra. Carme Basil i Almirall.Facultat de Psicologia. Departament de Psicologia Evolutiva i de l'Educació. Barcelona, juny 2002

VARIOS (2008), *Educación desde la discapacidad. Experiencias de escuela*, Barcelona, Graó, Col. Claves para la innovación educativa 43

WINNICOTT, D.W. (1980; original, 1947). *Nuevas reflexiones sobre los bebés como personas*. En: Winnicott, D.W. *El niño y el mundo externo*. Buenos Aires: Hormé.

WINNICOTT, D.W. *Necesidades de los niños menores de cinco años en una sociedad cambiante*. En Winnicott, D.W. *El niño y el mundo externo*. Buenos Aires: Hormé.

Annex 1

Concreció en forma de principis de com, quan i per què dur a terme una actitud basal

QUAN	COM	PER QUÉ
<i>Trasllat des de l'autobús a l'interior del centre</i>	Abans d'agafar-l@, situar-nos davant d'ell/, saludar-l@ pel seu nom i dir-li: "¡Hola ..., bon dia. Anem a dins!" (o una frase semblant)	El/la alum@ necessita sentir-se acceptat i amb les seves necessitats socioafectives cobertes des del primer moment en que entra a l'escola. La rutina de saludar li dóna seguretat. Pot començar a establir associacions entre les paraules i els contextos.
<i>Entrada al centre</i>	Intentar no deixar-l@ sol@	La situació de sentir-se sol pot crear-li inseguretat, el que li pot arribar a originar una tensió psíquica i, pot ser, somàtica, gens beneficiosa.
<i>"Rutines d'entrada" / Moments grupals</i>	Si "passem llista", anticipar-li i fer-l@ participar de la forma que pugui (principi de participació parcial). Insistir en el seu nom i fer que els altres alum@ s l@ toquen.	Anticipar una activitat com instrument per generar estructura. La necessitat de formar part d'un grup és quelcom genètic. Està demostrat que el propi nom és, per a aquesta persona, el millor so que existeix. El contacte físic intensifica la relació personal.
<i>Hidratació</i>	Cal donar-li aigua – tanta com podem sense ser massa "invasius", adaptant-nos al seu ritme, amb paciència (podem donar-li poca quantitat durant diferents moments del dia)	Les funcions corporals exigeixen un estat adequat d'hidratació per executar-se amb normalitat. La manca d'aigua provoca estrenyiment –amb tot el que comporta-, sensació d'estres, sequedat de la pell, ... La manca d'eliminació pot provocar malalties derivades de la intoxicació del cos. Però no podem cobrir aquesta necessitat –en situacions ordinàries- "agredint" al/a la alum@. Hem de moure'ns entre la satisfacció d'una necessitat moltes vegades no sentida conscientment i el respecte cap a la persona. Per altra banda, com més aigua li donem, més sensació de set tindrà.
<i>Higiene respiratòria</i>	Una cop hidratat el/la alum@, potser serà necessari treure les mucositats de l'aparell respiratori. Després del	En cas d'acumulació de mocs –es notarà per la dificultat per respirar i l'emissió de sons característics-, poc a poc anirà reduint la seva capacitat respiratòria (capacitat pulmonar moltes vegades ja reduïda per altres causes!), augmentant així les probabilitats de malalties. També és

	"clapping", cal succionar la mucositat.	important reduir la congestió general que provoca la mucositat excessiva i les dificultats a l'hora d'empassar. Tampoc hem d'oblidar el que suposa en quant "aparença"
<i>Menjar/ Programes de masticació</i>	Igual que amb l'aigua.	El menjar és altra de les necessitats a satisfer. També pot ser un moment privilegiat per la relació amb l'/la alumne@. Pensem que mai s'ha de quedar amb fam perquè nosaltres ens cansem d'oferir-li menjar. Altra cosa és quan veiem que allò que li oferim, manifestament no li agradi. Llavors cal valorar que li convé més a la salut física i psíquica
<i>Higiene bucal</i>	Una neteja adequada de les dents prevé problemes – dolor- i ofereix una sensació de benestar. Elimina la possible halitosi.	Netejar les dents no sempre és una tasca fàcil: el rebuig del raspall, els moviments bruscos del cap, etc. poden convertir aquesta activitat en una lluita.
<i>Canvi de bolquers</i>	Deixar al/a la alumne@ net i amb la sensació de que ha estat ben tractat.	Si pensem que el canvi de bolquers és el moment en que passa de la situació de brutícia i incomoditat al de neteja i comoditat, ens adonarem que aquests són els millors moments del dia. Si a més ens dirigim a ell/ella amablement mentre el/a canviem, estarem contribuint al seu benestar físic i anímic.
<i>Canvis posturals / col·locació de pròtesis</i>	Tots els alumnes necessiten canviar de postura varies vegades al dia. La majoria necessiten pròtesi que cal posar i treure una o varies vegades al dia.	Mantenir-se en una mateixa postura o amb una pròtesi de manera continuada crea sensació de malestar, estressant; sobre tot si els altres no han encertat en col·locar-me i estic incòmode. Una postura continuada o una col·locació incorrecta em pot dur a que se'm dormin parts del cos –amb el consegüent malestar-. Tots necessitem "sentir" somàticament el cos. Cal moure'ls per poder sentir-ho. Fins i tot en una situació de suposada "comoditat", una postura continuada pot arribar a provocar deformacions múscul-esquelètiques. L'única forma d'evitar-les és anar canviant de postura amb freqüència i/o amb la pròtesi adequada.
<i>Trasllats d'un lloc a altre</i>	Quan van de l'aula als diversos serveis, a canviar-los els bolquers, a l'aula de	Quan passem d'una postura a una altra a ningú li agrada ser tractat com un sac de patates, tots preferim l' "empatia" i l'amabilitat. Cal vigilar els moviments de transició, la correcta col·locació i que el resultat sigui la major comoditat per l'alumne. L'establiment d'una relació personal és el fi fonamental, l'objectiu que engloba tots els altres. És necessari, doncs, aprofitar cada moment del dia per fer-ho.

Qualsevol
activitat a
nivell
individual
Comiat

bassal, al menjador,
a la sortida,... anar
relacionant-nos –
intentant comunicar-
nos (parlant, tocant-
los,...)- amb ell@s.
Valorar en cada
moment “**que és el
més important per
l'alumne**”.
Arribar a casa maco

Moltes vegades passa per pentinar-lo, posar-li
colònia això fa que l'alumne “guanyi atractiu” davant
els ulls del mon. Ell/Ella no es pot arreglar.

Annex 2

Entre d'altres, podem distingir les eines següents:

- 1) Llibre de notes
- 2) Anecdolari: es recullen aquelles observacions referents a conductes o comportaments de l'infant.

Exemple d'anecdolari

Data _____

Nom _____ Edat _____

—

Observador _____

Lloc _____

Anècdota _____

—

3) Diari d'aula

Exemple de diari d'aula

Diari de l'aula

Curs 20 __ /20 __

Data

4) Gravació en vídeo i cinta

Annex 3

MODEL PROGRAMA D'ESTIMULACIÓ MULTISENSORIAL

Objectius i activitats

El programa d'estimulació multisensorial (P.E.M.) parteix del coneixement real del nen/nena, com subjecte actiu i de la seva interacció amb el medi (dels canals sensorials i de la percepció de la seva acció en l'entorn i la interacció amb els éssers que l'envolten)

OBJECTIUS GENERALS

Com a Objectius Generals del Programa ens plantejem els següents:

1. Estimulació Multisensorial per a la millor utilització de la informació rebuda del mitjà. L'Estimulació sensorial és qualsevol entrada d'informació al sistema nerviós a través dels diferents sentits. Pretenem un "despertar sensorial" a partir de la pròpia experiència sensorial.

2. Conèixer el canal prioritari pel qual rep informació així com el grau de sensibilitat als estímuls.
3. Desenvolupar en els nens i nenes la intencionalitat comunicativa per expressar els seus sentiments, desitjos, necessitats, etc., i crear respostes en el seu entorn que els satisfacin. Posteriorment provocar la demanda.
4. Fer-los partícips del major nombre de vivències possibles del seu entorn escolar, familiar i social.
5. Conèixer el mètode més adequat per comunicar-nos amb l'alumnat. Comunicació augmentativa, TIC...

1.- L' ESTIMULACIÓ VISUAL

Objectiu General:

Ens plantegem estimular l'atenció visual i promoure l'examen i l'exploració visual com a mitjà per poder rebre informació visual.

Objectius Específics:

- Comprovar si el nen o nena respon davant la llum.
- Saber si l'ull respon davant un estímul.
- Determinar l'existència de la dominància d'un dels ulls en les tasques visuals.
- Desenvolupar i reforçar el control voluntari dels moviments dels ulls.
- Sentir i percebre la presència de la llum i promoure la reacció davant ella afavorint l'atenció visual.
- Afavorir el contacte visual i promoure la fixació de la mirada. Mantenir el contacte ocular.
- Promoure l'atenció cap a l'altra persona en els seus moviments, gestos i accions.
- Afavorir l'atenció visual cap als objectes i promoure l'exploració dels mateixos (desenvolupar la intenció d'acció).
- Estimular el seguiment visual d'objectes en moviment.

- Estimular al nen o nena cap a la consciència visual del color a través dels matisos dels colors més cridaners (Això s'emmarcarà dins del projecte globalitzador de cada trimestre i amb contrast de color. Per exemple, blanc i negre).

Activitats:

1. Dirigir una llum (procurant que sigui una llum que no molesti, com, per exemple, una llanterna petita de bolígraf) cap als ulls del nen o nena, a una distància propera (més o menys d'uns 30 centímetres) i comprovar si la pupil·la es dilata, contreu o segueix igual.
2. Després de sortir d'una habitació a les fosques observar les seves pupil·les.
3. Comprovar si hi ha absència de reflex palpebral o parpelleig, movent, per exemple, la mà amb els dits oberts cap a la seva cara (intentar no crear corrent d'aire).
4. Mantenir una llum o objecte petit a una distància entre 30-40 centímetres de l'ull, cobrir alternativament cada ull i observar si hi ha algun canvi de comportament.
5. Ens situem enfront del mirall. Col·loquem al nen o nena i reforcem perquè es vegi.
6. Enfront del mirall (però ara nosaltres) saltem, traiem llengua, ens movem d'un costat a un altre, posem cares "rars"...
7. El mateix exercici, però amb objectes familiars.
8. Posar-nos davant del nen o nena i amb reforç verbal i gestual estimular-li perquè ens miri. Cada vegada anem potenciant que ens miri als ulls. "El busquem".
9. Ens posem davant del nen o nena, li tapem els ulls amb un drap i quan els destapem potenciem que ens miri posant-nos una careta.
10. Ens posem *gomets, ens pintem la cara, ens posem en els ulls unes ulleres cridaneres i ens apropem a ell o a ella, en el seu espai vital.
11. Prop del nen o de la nena anem utilitzant diferents expressions facials: riure, plor,...
12. Ens tapem amb una tela i emetem diferents sons potenciant que ens miri. Quan ens mira ens destapem. Reforç positiu.

13. Cantem cançons familiars i que els agradin i potenciem que ens mirin als ulls a través de paraules càlides i reconfortants. Els agafem les mans i establim un ambient molt agradable.

14. Cridem al nen o nena i ens amaguem potenciant la recerca. Ho realitzarem com un joc: primer farem que ens miri (no espontani), ho mirem nosaltres (contacte ocular) para posteriorment fer que sigui ell/ella qui ens trobi.

15. Utilitzem guants a les mans promovent l'atenció visual. Posteriorment també potenciem el seguiment visual dels mateixos.

16. Pintarem les mans de colors cridaners i posteriorment pintarem les seves.

17. Pintem les seves mans, per exemple de pintura de dits negra (pel contrast) i les estampem en una cartolina blanca.

18. Prèviament atreure la seva atenció cap a les cortines. Posteriorment, després de moure-les, les obrim, recolzant amb llenguatge oral i gestual, l'entrada de llum. *Idem en tancar-les.

19. Li presentem una llum a través d'una llanterna. Quan la miri l'apaguem. Posteriorment li tornem a presentar la llum i veiem si la cerca, si s'orienta cap a ella.

20. Utilitzem un projector de llum o un focus en una habitació a les fosques. Primer busquem que fixi la mirada en llum per posteriorment moure el focus de llum per estimular al seu seguiment.

21. Utilitzem el televisor o vídeo, on posem pel·lícules, anuncis, dibuixos que els resultin familiars (informació donada per la família) i potenciem l'atenció visual cap als mateixos.

22. Farem ombres a través d'un llençol amb l'habitació a les fosques.

23. Fem bombolles de sabó i promovem primer l'atenció visual cap a elles i posteriorment el seguiment de les mateixes.

24. Utilitzem diverses joguines de llums. Primer l'hi ensenyem per posteriorment potenciar el seu seguiment. Utilitzarem objectes familiars o aquells pels quals mostri algun interès.

25. Utilitzem les joguines anteriors per amagar-los i potenciar la seva recerca.

26. Les mateixes activitats però amb joguines amb llum i so. Fem sonar a la joguina. Posteriorment només ho farem sonar quan ho miri. Reforç verbal, gestual...

27. Utilitzem “mòbils” que pengem dins del seu camp visual (els acompanyem de sons).

28. Li posem aquestes joguines al seu abast perquè pugui agafar-los. Posteriorment els anem allunyant i veiem la seva reacció (no els pot aconseguir).

29. Utilitzem l'ordinador personal per veure diferents contrastos i matisos de color i canvis en els mateixos.

30. Utilitzarem marionetes de fusta o de tela i escenifiquem un conte molt senzill (ho ambientem): per exemple, La caputxeta i el llop, els tres porquets... Mourem la marioneta i potenciem el seu seguiment. Primerament les hi “presentarem”. Finalment la hi col·loquem a la seva mà.

2.- L' ESTIMULACIÓ AUDITIVA

Objectiu General:

Aconseguir una major atenció i concentració davant els sons que procedeixen del mitjà a través de l'estimulació de l'audició i de les percepcions sensorials associades.

Objectius Específics:

- Discriminació de so-silenci.
- Atendre a estímuls auditius, reaccionat davant sons produïts: pel cos, sons onomatopeics, per instruments musicals, per objectes...
- Orientar-se cap a la font del so.
- Reconèixer i reaccionar davant sons produïts per objectes d'ús freqüent, que li són familiars.
- Identificar per la veu a persones adultes i companyes o companys coneguts.
- Reconèixer pel to de veu els diferents estats d'ànim.
- Reaccionar davant la variació del volum de música, de la intensitat de la veu...
- Reaccionar davant sons de diferents dependències del Centre.
- Reaccionar davant la producció de sons agradables i/o desagradables.
- Produir sons tocant diferents instruments, accionant diferents joguines...

- Potenciar el “gaudi de la música”. Utilitzar la música per relaxar diferents parts del cos, “sentir” la música, vivenciar-la.

Activitats:

1. Estem una estona a l'aula sense “sentir” cap tipus de so ni de soroll. Parem esment a la seva reacció.
2. Escoltem els sons i diferents sorolls que es produeixen al nostre al voltant. Escoltem i posteriorment ho reforcem verbalment i gestualment. Intentem que prengui “consciència auditiva” dels sons de l'entorn més proper.
3. Primer procurem que ens miri a la cara, utilitzant allò que estimula a això, per posteriorment començar a fer so amb la boca, “pedorretes”, espetecs amb la llengua... i observem si hi ha reacció o no.
4. Posem les mans en parts del nostre cos, com a nas, boca, gola i pit, per balbotejar, emetre sons vocàlics i consonàntics, cantar.
5. Farem que emeti sons a través d'un globus col·locat prop de la seva cara.
6. Realitzem sons produïts pel propi cos, amb palmells. Ho fem nosaltres i esperem la seva reacció. Que els facin també ells i elles.
7. Utilitzem la “contraimitació” realitzant els sons que emeten. No es reforçaran els sons vegetatius com a tos...
8. Realitzem exercicis molt senzills d'imitació de ritmes (per exemple amb palmells en la taula). Copegem la taula amb el palmell de la mà i esperem la seva resposta. Si al principi no ens imita, agafem la seva mà i copegem una vegada hàgim copejat nosaltres...
9. Utilitzar com a altaveu el cartró del rotllo de paper higiènic i observar les seves reaccions.
10. Deixar caure un objecte o emetre un so/soroll d'intensitat forta i veure la seva reacció. Intentar provocar-la.
11. Posem música i posteriorment la llevem. Estem una estona sense “sentir”.
12. Llevem i posem la música i veiem la seva reacció, esperant que la demandi o expressi el seu grat o desgrat davant aquesta interrupció.

13. Col·loquem les seves mans (o una altra part del cos, com la cara) per “sentir” la música (procurant que no sigui un volum alt perquè no resulti desagradable).

14. Posem la música i variem el volum, pujant o baixant, esperant la seva resposta davant això.

15. Fabriquem “materials casolans”, com a globus amb pedretes dins, ampolles amb cigrons, arròs..., i variant dins de l'aula la posició, fem sonar aquests “instruments musicals” potenciant que s'orienti cap a aquests sons.

16. Utilitzem d'igual manera diferents instruments musicals, com a pianos, xilòfons, panderos..., per potenciar que giri el cap cap a l'objecte que sona, situant-nos en diferents llocs de la sala. Utilitzem també objectes sonors i amb llums per potenciar-ho.

17. Toquem diferents instruments, per exemple cascavells. Primer intentem que el nen o la nena s'orienti cap al so. Posteriorment intentarem, donant-li un, que intenti imitar-ho. Podem intentar imitar també ritmes senzills.

18. Obrim una ampolla i fem el so “pop” en obrir-la. Esperem la seva reacció.

19. Explicuem un conte, senzill, aprofitem la realització de les diferents onomatopeies, sons coneguts pels nens o les nenes, aprofitant el tema de l'afectivitat, motivant que expressi les seves emocions davant el mateix (conte sensorial). Podem utilitzar també marionetes de tela, de cartró... Farem pauses esperant la seva reacció. Els farem participar també en el mateix a través de la realització de gestos, modelant les seves mans...

20. Cantarem diferents cançons que facin referència al període en el qual estem: tardor, Nadal, hivern, carnestoltes, primavera, estiu..., prenent com referencia coses concretes. Exemple: "sol, solet", cançó de la pluja... (ens posem al costat de la finestra perquè senti el sol, noti la pluja..)

21. Es gravaran les emissions dels nens i nenes per posteriorment escoltar-les i comentar-les. També es gravarà la nostra pròpia veu i la de persones que coneguin.

22. Es gravaran sons característics de les diferents dependències del centre. Se'ls mostrarà la foto intentat que els associïn. Es pot proporcionar suport verbal.

23. Provocar sons agradables i desagradables, observant la seva reacció amb suport verbal.

24. Expressar mitjançant l'entonació diferents estats d'ànim, sentiments: empipament, alegria, tristesa..., veient la reacció davant aquesta situació.

25. Utilitzarem ninots de peluix que tinguin un so específic. Posem, per exemple, un cascavell a l'ovella, una campaneta al gat, un esquellot al gos. Cantem també cançons específiques per a cadascun. Intentem provocar que reaccioni davant el so dels mateixos. Intentem provocar la seva demanda, o bé que miri cap a ells en sentir aquest so, en escoltar la cançó en concret.

26. Potenciem el gaudi de la música a través de cançons que els agradin i que els incitin a expressar-ho: despertant així l'atenció i el gust cap a la música.

27. Utilitzem també el televisor, el vídeo i l'ordinador per escoltar diferents sons quotidians, cançons que els agradin, sons que els sorprenguin o provoquin reacció...

3- L' ESTIMULACIÓ TÀCTIL

Objectiu General: Ens plantejem descobrir el sentiment del propi cos desenvolupant les diferents percepcions a través de tota la seva superfície per posteriorment utilitzar el tacte com un altre canal d'entrada d'informació sobre l'entorn proper.

Objectius Específics:

- Sentir diferents sensacions a través de les parts del cos tals com la cara, les mans, els braços i les cames.
- Aconseguir una major consciència de les seves mans, els seus dits, els seus braços, les seves cames i la seva cara.
- Sentir sensacions contràries com, per exemple, el fred, la calor, la suavitat, la rugositat...
- Reconèixer el diferent pes dels objectes, desenvolupant la possibilitat de subjectar coses, agafar i deixar.
- Utilitzar el tacte com a font d'exploració de les diferents parts del cos i de diferents objectes d'una forma intencional i cada vegada amb una major freqüència.

- Reconèixer, entre dos objectes, un d'ells a través del tacte. Cal procurar que siguin objectes molt senzills i coneguts, com, per exemple, un telèfon de joguina, una pilota, una esponja...

Activitats:

1. Explorar, a través del tacte, la seva cara i sentir les diferents parts. Posteriorment seguirem per braços, mans...
2. Realitzarem el mateix en nosaltres mateixos. Els recolzarem, primer modelant, perquè toquin nostra cara i “sentin” el pèl, el nas, etc.
3. Ens donem abraçades, carícies i “sentim” a través del nostre cos.
4. Ens posem enfront del mirall amb el nen o la nena. Veiem el nostre reflex, li apropem a ell estímul que ho toqui. Recorrem les diferents parts del seu cos amb reforç verbal i gestual, amb carícies...
5. Tombats en un matalasset tou, que sentin en tot el seu cos aquesta sensació. Utilitzem també matalassets durs perquè sentin el canvi de sensació.
6. Tombats sentim diferents textures com les mantes, coixins, màrfegues més dures, de puzzle... Potenciem la seva exploració a través de tot el cos. Reforç.
7. Sentir diferents “vibracions” a través de, per exemple, un raspall elèctric (ho emboliquem i ho utilitzem per la part de darrere) i altres estris vibratòris. Sentir la vibració en cara, braços i altres parts del cos.
8. Amb diferents materials (cotó, seda, esponja...), sentim a través del nostre cos.
9. Portarem la mà del nen o la nena perquè “sentí” a través del tacte, diferents materials com a cotó, diferents tipus de paper, sac... Esperem la seva reacció i reforcem verbalment.
10. Posem crema de mans o sabó líquid en un plat o altres materials i col·loquem les seves mans perquè “sentin” diferents sensacions. Tot això de forma agradable. Untem les seves mans i les nostres i ajuntem. “Sentim la seva suavitat” i li incitem al fet que expressi la seva sensació.
11. Li bufem els dits; usem un ventilador petit perquè senti l'aire. El mateix per la resta del cos.

12. Utilitzarem l'aigua perquè introdueixi les seves mans, potenciant que senti la diferència entre fred i calent.

13. Els donem petits massatges, en un ambient agradable, amb una llum adequada, una música relaxant. En la posició de tombats, els fem petites carícies que els resultin agradables. Canviem de postures: de cap per amunt, de cap per avall... Anem des del cap als peus.

14. Col·loquem a la seva mà un objecte i observem el que fa. Veiem si ho tira, si ho mira, si ho explora. Li recolzem verbalment i li incitem a explorar.

15. Potenciem que experimenti sensacions contràries com a fred calent, llis rugós, tou i dur...

16. Se li presentaran dos objectes significatius (per exemple, un telèfon) i se'ls dirà que agafi un. S'intentarà que tinguin una forma molt diferent.

17. S'experimentarà el pes de diferents objectes. Molt lleugers i pesats.

18. Es tocaran diferents objectes mòbils i se'ls ensenyarà com tirem d'ells. Posteriorment guiem la seva mà per fer-ho potenciant que ho realitzin després sense ajuda.

19. Utilitzarem mantes d'estimulació multisensorial, amb diferents textures. Portar la seva mà cap a elles i recolzar oralment. Deixar que explorin lliurement.

20. Utilitzar un ventilador petit, un ventall o bé una finestra oberta per fer-los "sentir" l'aire en la cara.

21. Utilitzar la "piscina de boles". Estimulació tàctil i propioceptiva.

22. Realitzar "encaixos" de diferents formes explorant-los amb les mans o amb altres parts del cos. Fer-los sentir les diferents formes.

23. Utilitzar puzles molt senzills que es diferenciïn per la seva textura: una part amb una tacte molt fi i un altre amb un tacte més gruixut, aspre...

24. Pintar-los les mans de pols talc i sentir dita material. A més mirar les seves mans i tocar amb elles nostres mans. Portar a la nostra cara les mans de talc i veure la seva reacció. Després en ell o ella.

25. Ficarem diversos objectes, entre ells algun familiar, en una borsa no transparent. Intentarem que ho identifiqui. Hem d'emprar objectes que siguin molt diferents: un de rodó i gran, un altre petit quadrat, etc.

26. Utilitzarem el “panell del tacte” per explorar diferents materials, incitant a l'alumnat al fet que expressin les seves sensacions, “sentin” la textura i expressin les seves preferències o bé els seus desgrats.

27. Utilitzarem els guants de làtex perquè els “sentin” i toquin objectes amb ells llocs.

28. Utilitzem diferents joguines (també podem adaptar-los perquè s'accionin amb un simple toc, a través d'un commutador, amb un dit...), els accionem procurant que ens mirin i els incitem a fer-ho també a ells i elles.

4- L' ESTIMULACIÓ OLFATIVA I RESPIRATÒRIA

Objectiu General:

Ens plantegem la presa de consciència per part del nen o la nena del procés de respiració i el coneixement de l'olfacte, com un nou canal d'informació de l'entorn proper.

Objectius Específics:

- Millorar la capacitat i habilitat respiratòria.
- Prendre consciència de la inspiració i espiració.
- Apropar diferents sensacions olfactòries i esperar respostes de grat o desgrat.
- Diferenciar a través de l'olor diferents substàncies, potenciant que expressi els seus gustos.
- Aprendre a olorar.
- Adquirir l'hàbit de respirar pel nas.
- Desenvolupar hàbits d'higiene nasal.
- Ensenyar a sonar-se.
- Afavorir l'expectoració.

Activitats:

1. Es realitzaran exercicis de gimnàstica respiratòria, adaptant-los a cada cas concret.
2. Es realitzen exercicis respiratoris del tipus d'aixecar les mans per a la inspiració i baixar-les per a l'expiració.
3. Es treballarà l'en compte, si és necessari, les diferents postures inhibidores de reflexos. Es pot prendre com a re respiratòria.
4. Se'ls realitzaran massatges a la zona toràcica per facilitar l'expectoració i la correcta higiene nasal.
5. Es posarà la mà del nen o nena en el nostre nas i farem que templa. Posteriorment bufarem sobre la seva mà l'aire espirat. Després ho intentarem fer sobre forts. També utilitzarem les "pedorretes" perquè senti el seu aire.
6. Col·locarem la seva mà a l'abdomen per a que vegi i noti com s'eleva i descendeix.
7. Pressionem molt suau en l'abdomen perquè l'aire passi ha expulsat suaument.
8. Introduïrem sempre l'aspecte lúdic per a despertar sensacions plaents a través de la respiració (ús de molinets, bombes de sabó...)
9. Realitzem sospirs profunds per conscienciar de la inspiració i expiració. Intentarem que ens imitin (si s'escau)
10. Treballem també la fonació conjuntament amb la respiració: emissió de sons sostinguts, aïllats, combinats, variant to, intensitat...
11. Els presentarem diferents substàncies perquè mostrin algun tipus de reacció. Utilitzem, per exemple, diferents perfums, objectes d'olor, essències... a la nostra mà, a la seva, a la roba i procurem que "percebin" la seva olor
12. S'impregnarà la classe amb alguna olor que els resulti estimulants perquè ho associïn amb l'espai i l'activitat concreta. Exemple: olors que recorden el menjador (sopa), jardí (essència de plantes...). Es proporcionaran reforços.
13. S'utilitzaran diferents colònies per a que el nen/a realitzi inspiracions nasals. S'acompanyarà sempre l'acció amb un suport verbal o gestual.
14. S'utilitzarà l'olfacte també per olorar-nos i rebre una sensació diferent de cada persona.

15. S'utilitzarà també l'olfacte per identificar i treballar amb diferents elements de les estacions de l'any: castanyes calentes, pomes, taronges... Les obrim, les "sentim", les olorem.

16. Impregnarem la classe amb "ambientadors" per a que percebin sensacions olfactòries.

17. Realitzarem exercicis amb aliments agradables, desagradables, potenciant la seva reacció davant els mateixos.

18. Utilitzem diferents materials, com per exemple tovallolletes humides, percebem el seu tacte suau i humit, la seva olor, etc.

19. Sortim al pati "percebent" les olors de les plantes, dels arbres, de la terra, de les hortalisses.....

20. Utilitzarem un paper per a sonar-nos. Es treballarà la respiració nasal potenciant la higiene nasal així com la neteja dels orificis del nas. Tapem primer un i sonem, després l'altre.

5- L' ESTIMULACIÓ GUSTATIVA

Objectiu General:

Ens plantejem per un costat l' estimulació d' un nou canal d'entrada d' informació com és el gust, i per altre el desenvolupament del procés de succió, masticació i deglució i el control del baveig..

Objectius Específics:

- Provar diferents sabors i textures per a que mostrin les seves preferències.
- Afavorir la fortalesa de la mobilitat dels músculs de la boca, llavis i llengua.
- Millorar el control de la succió i la deglució i afavorir la masticació mitjançant la teràpia orofacial i miofuncional.
- Desenvolupar un programa de control del baveig.

Activitats:

1. Provarem diferents sabors, a través de diferents aliments perquè expressin la seva preferència. S'utilitzaran les adaptacions necessàries (gots adaptats, palletes..).

2. S'impregnarà al voltant de la boca amb diferents aliments per a que s' ho llevin amb la llengua. S'utilitzaran diferents sabors.

3. S'utilitzaran aliments amb diferents sabors que permetin el contrast: dolç, salat, agre. Observarem la seva reacció i si mostra alguna preferència o rebuig.

4. S'utilitzaran diferents aliments de diferents textures i es provaran. Exemple: gelatines de sabors.

5. S'utilitzarà un "ritual" a l'hora de presentar els diferents aliments. Per exemple agafem una tableta de xocolata, l'explorem "sentim" el paper, obrim el paquet, "sentim" la xocolata, fem olor la xocolata, potenciem el plaer de menjar xocolata i posteriorment provem la xocolata...

6. Utilitzarem l' activitat anterior per a provocar la demanda.

7. Realitzarem massatges i utilitzarem el raspall elèctric per estimular la zona orofacial.

8. Es realitzaran diferents exercicis utilitzant mossegadors de diferent rugositat i duresa.

9. S'aprofitaran les piruletes per treballar les pràxies. També s' aprofitaran les "pedorretes" amb la boca.

10. Se'ls untaran els dits de les mans de diferents sabors que després provaran xuclant-se els dits o llepant-los.

11. Es realitzaran diferents exercicis de pràxies articulatòries. S'intentarà induir la realització de les mateixes a través del joc, de presentació e targetes, de l' ús del mirall,... En cas de no realitzar-les, o de no ser possible realitzar-les activament, s'utilitzaran depressors, guia llengües, piruletes...

Sempre que es consideri necessari es durà a terme un programa de teràpia muscular facial i un programa de control del baveig.

Es treballaran tots aquests aspectes dins del programa d'estimulació, utilitzant els diferents moments per a establir contacte i molt vincle amb el nen o nena.

Partirem d' un ambient agradable, relaxat, de benestar, evitant el rebuig cap a la manipulació de la zona oral i provant diferents postures per a considerar la més adequada.

La informació del /la fisioterapeuta resulta imprescindible en aquestes ocasions. Establirem la comunicació amb els nens i nenes, reforçant constantment, de forma oral, gestual, mirades...

Totes aquestes activitats es realitzaran en un període de temps diferent a l' hora del dinar o esmorzar. Se'ls estimularà cap al plaer de menjar, plaer gastronòmic compartit.

Els apartats següents estan interrelacionats, ja que un factor indispensable per a saber empassar la saliva és normalitzar el procés de deglució. Hem de considerar també la relació de les diferents funcions neuromotores, com per exemple, la respiració, que si bé, es va abordar en l' apartat de l' estimulació olfactiva i respiratòria, no hem d' oblidar que totes les estimulacions a les que s'ha fet referència estan totalment interrelacionades i no son , per tant, independents unes de les altres.

Per això s' inclou dins de l' estimulació gustativa aquest apartat, sense perdre tampoc de vista la necessitat d'implicar en aquesta tasca a tots els professionals que intervenen en el centre (logopedes, mestre d' Ed.Física, monitors..)

Els objectius d'aquests programes són els següents:

PROGRAMA DE DESENVOLUPAMENT DE TERÀPIA MUSCULAR FACIAL

Tractament mioterapèutic:

- Exercicis musculars en els òrgans fonoarticularis per adequar el to i la mobilitat. Mobilitat orofacial. Hem de tenir en compte que l' estimulació de la zona oral es major si fem poca pressió.
- Entrenament de la posició de repòs de llavis i llengua.
- Entrenament dels nous patrons de respiració.
- Iniciar en el procés de masticació i deglució de sòlids.

- Generalització o manteniment dels patrons apresos.

PROGRAMA DEL CONTROL DE BAVEIG

- Reduir la *pressió de la *llengua *cap *endavant en el *moment de la *deglució:
 - ✓ Pressionar sota el mentó la massa muscular de la llengua.
 - ✓ Vibrar manualment l' àrea sublingual als dos costats del fre de la llengua.
 - ✓ Donar ràpids i curtes estiradetes de la llengua, diagonalment, valent-se d'una gasa perquè no s'escorri.
 - ✓ Friccionar amb un raspall la llengua per a la seva elevació
- Mantenir el cap alçat, augmentant el seu autocontrol dins de les seves possibilitats...
- Adquirir l'hàbit de tancar la boca.
- Potenciar la musculatura dels llavis i el *manteniment de l' estabilitat de la mandíbula.
 - Establir un procés normal de deglució.
 - Col·locar una petita quantitat de gelatina entre el llavi inferior i les dents.
 - Fregar amb raspall al voltant de la boca suaument. Si baveja, estrènyer molt suau sobre la nou afavorint la deglució dient "empassa".
 - Pressionar entre el llavi superior i nas amb el nostre dit per provocar el tancament de llavis i així empassar la saliva.
 - Realitzar massatges en el coll d'a dalt-a baix per ajudar a empassar la saliva.

6- L' ESTIMULACIÓ PSICOMOTRIU

Objectiu General:

Ens plantejem l'estimulació del desenvolupament motriu del nostre alumnat al mateix temps que facilitem les habilitats d'exploració de l'entorn, manipulació, orientació i mobilitat, fomentant així la seguretat en si mateixos.

Objectius Específics:

1. Facilitar el coneixement i control del propi cos.
2. Afavorir el desenvolupament motriu a través d'exercicis de relaxació i de la realització de postures inhibidores de reflexes.
3. Facilitar la relació del cos amb els objectes exercitant les conductes motòriques fines i la manipulació. Desenvolupament de les habilitats manipulatives: agafar, arrossegat, deixar anar.
4. Desenvolupament de l' estimulació de la prensió.
5. Facilitar les habilitats d'exploració de l' entorn, dins les seves possibilitats, i de la orientació de les coses properes i llunyanes. Potenciar la seva autonomia i la interacció amb els iguals.
6. Proporcionar-los un estat de benestar emocional i afectiu i aportar-los seguretat.

Activitats:

1. Realitzar activitats per a que "sentin" lo bàsic del seu esquema corporal. Per ex: agafant-los la mà i recorrent les parts de la cara a la vegada que recolzant amb llenguatge oral i gestos.
2. Servir-los de "mirall" i realitzar les activitats anteriors en nosaltres mateixos amb la seva mà.
3. "Entrar" en el seu espai vital i procurar que ens toquin la nostra cara, acostin el seu cap al nostre...
4. Unir les nostres mans, tocar-nos amb els nostres peus, unir els caps..
5. Fer exercicis de mirall alhora que anem nomenant les diferents parts del cos i anem realitzant exercicis simples com obrir i tancar ulls...
6. Realitzar exercicis d'esquema corporal a través de la col·locació en un panell d'un ninot adaptable al que anem posant les diferents peces.
7. Utilitzar cançons que facin referència a l'esquema corporal alhora que les movem.
8. Utilitzar motlles de mans, peus...
9. Dibuixar les nostres mans, els nostres peus, el nostre contorn, fer el motlle en plastilina, fang..

10. Potenciar sempre el coneixement del propi cos aprofitant la realització d'exercicis de les diferents estimulacions: olfactiva (nas), gustativa (boca), tàtil (mans)...

11. Realitzar exercicis de relaxació, variar les diferents posicions, establir un ambient relaxat, agradable, utilitzar les carícies, la veu suau i tranquil·la... compartir aquests moments amb ells i elles.

12. Posar-los objectes que els interessin o que siguin familiars i els deixar-los al seu abast. Veure la seva reacció, potenciant la intenció d'acció.

13. Ensenyar-los els objectes i posteriorment amagar-los, potenciant la seva recerca.

14. Situar objectes a prop de la seva situació pel que fa a ells potenciant la seva recerca.

15. Realitzar diferents exercicis de premsió d'objectes dins de les seves possibilitats i amb les ajudes tècniques o adaptacions que es cons

16. Realitzar exercicis de encaixos verticals, puzles molt senzills amb les seves parts clarament diferenciades (per exemple, dues peces, adaptades a cada cas, i amb textures diferents).

17. Recórrer amb els nens i les nenes les diferents dependències del centre com el menjador, la classe o algunes sales, indicant la seva situació. Utilitzar les diferents zones específiques d'informació.

18. Ensenyar-los fotos del Centre i indicar verbalment la seva situació, recolzar-li a través del llenguatge (oral, gestual...), a través de les diferents estimulacions (olors, sons...).

19. Possibilitar la postura i la ubicació més adequada que li permeti interactuar amb la seva entorn de través de les adaptacions i les ajudes tècniques necessàries.

20. Treballar amb el nen o nena utilitzant postures bàsiques del cos (assegut amb recolzament, dempeus amb recolzament o suport, gateig, tombat..

21. Realitzar exercicis de desenvolupament motriu que afavoreixin l'emissió de la parla d'acord a les indicacions del/la fisioterapeuta del centre.

22. Potenciar la interrelació amb els seus iguals. Aprofitar les diferents situacions que es plantegen diàriament a més a més de crear-ne de noves. S'utilitzaran les diferents estimulacions per a potenciar la interacció entre els nens i nenes del grup (tocar-se, acaronar-se, mirar-se...)

7- L' ESTIMULACIÓ COMUNICATIVA

Objectiu General:

Ens plantegem desenvolupar l' atenció comunicativa, promovent la necessitat de comunicar-se amb diferents persones i en diferents contextos, així com conèixer el mètode més adequat per a comunicar-nos amb el nen o la nena, propiciant un estat de benestar emocional, afectiu i de seguretat.

Encara que s'especifiqui concretament en aquest apartat i es desenvolupi de manera independent, la comunicació és l'eix principal del programa d'estimulació dins d'un enfocament d'intervenció global i del model natural de facilitació de la comunicació.

Objectius Específics:

- Afavorir els prerequisits de la comunicació, a través dels diferents tipus d'estimulació.
 - Provocar respostes davant els diferents estímuls de l' entorn proper.
 - Propiciar el joc vocàlic. Potenciar la imitació vocàlica i gestual.
 - Provocar la manifestació del seu estat d'ànim mitjançant les seves vocalitzacions.
 - Provocar la demanda en el nen o nena afavorint el desenvolupament de la intenció comunicativa.
- Provocar que pari atenció al sentir el seu nom.
- Promoure l' intenció de l' acció.
- Afavorir la percepció de contingències.
- Afavorir la comprensió d' ordres senzilles.
- Utilització d'un sistema alternatiu i/o augmentatiu de comunicació d'acord a les característiques de cada estudiant en concret.

Activitats:

1. Reaccionem davant qualsevol senyal del nen o la nena aprofitant tantes expressions com sigui possible entre les produïdes en el context natural en el qual es troba. És important que aquestes expressions no s' esvaeixin i puguin arribar a convertir-se en senyals intencionades on nosaltres "llegim" i li donem resposta.

2. Quan emetin un so, realitzin un gest o un moviment se'ls imitarà (contraimitació) Promovem que ens mirin. Observem la seva reacció.

3. Se li repetirà l'emissió o realització, recolzant-ho amb carícies i tons de veu càlids. Es potenciarà la imitació vocàlica (contraimitació). No reforçarem els sons vegetatius.

4. En un ambient relaxat, se li mostraran patrons vocàlics a imitar. S'intentarà potenciar la imitació.

5. Es donaran ordres senzilles (agafa, toca, dona'm la mà...) que el nen o nena haurà d'executar i fer algun gest , si la seva mobilitat li permet.. Aquestes ordres tindran sempre una fi real.

6. Ens situarem enfront d'ell o ella i cridant-los pel seu nom per provocar alguna resposta (que ens miri, somrigui...) posteriorment anirem poc a poc, canviant de lloc (darrere, a un costat...) i els cridarem.

7. Gravem les seves emissions i les escoltem posteriorment. Veiem la seva reacció. Reforcem.

8. En cada sessió se li mostraran nous objectes relacionats amb la resta d'activitats perquè augmenti els seus coneixements sobre l'exterior, anirem ampliant progressivament.

9. S'explicaran contes, utilitzant a totes les emissions vocàliques que emetin així com les seves reaccions. Utilitzarem també “contes multisensorial”.

10. Es posarà al nen o nena enfront del mirall i s'intentarà que fixi la mirada, procurant establir la identitat de la mateixa, així com el contacte amb ella, tocant-nos les mans, els ulls, dient com som... veient la seva imatge i la de l'altre persona a través del mirall.

11. Posarem a la vista objectes que li puguin aconseguir-los, provocant la seva intenció d'acció, d'una banda, i per una altra la “recerca d'ajuda”, la manifestació de sentiments i reaccions cap a la impossibilitat d'agafar-los (protesta, plor.. posarem fotos reals a la vora de l'objecte.

12. Es treballarà amb objectes reals, amb fotos dels objectes reals, amb una música concreta i amb el so que emeten.

13. Potenciarem també que ens demani la música. Utilitzarem música que conegui, que li agradi, provocant la seva reacció quan hi ha una interrupció de l'acció.

14. Menjarem alguna cosa que li agradi enfront d'ells i elles (una piruleta, per exemple) potenciant que ens la demani (s'estiri, intenti agafar-la...).

15. En arribar tots els dies a l'aula posarem, en un panell de comunicació que simbolitza el col·legi (forma de casa per exemple), les fotos del professor o professora i dels alumnes i alumnes que han acudit a classe aquest dia. No es posarà la foto dels qui faltin.

16. S'assenyalaran les activitats a realitzar a través de signes fàcils i li informem de cada activitat a realitzar. Intentem que comenci a anticipar el que va a succeir i ofereixi algun senyal que espera que ocorri.

17. Ensenyem fotografies de persones familiars, potenciant que les miri (reforç verbal: qui és?; és la mama...). També amb la seva pròpia foto de cara a establir la consciència de la seva pròpia identitat. Posteriorment amb objectes familiars i amb animals (utilitzant onomatopeies) intentat que centri mirada en els mateixos, l'atenció visual.

18. Presentarem dues fotos potenciant primer que les miri i posteriorment que triï una d'elles. Primer començarem per fotos que tinguin un contingut afectiu (la seva foto, la foto de la mama, la foto del papa...).

19. Diàriament presentem a cada nen o nena les classes que va a tenir en el dia a través de les fotos de les persones que les imparteixen, recolzant-nos en el picto adaptat. També utilitzem fotos reals dels espais.

20. Diàriament col·loquem la seva foto juntament amb la foto que correspon (logopeda, tutor o tutora...), tenint en compte la sessió. Treballem també amb fotos de la família més propera o amb qui tingui més contacte. Involucrem també a la fisio, a les monitores, a la cuinera, al conserge... S'utilitzaran tenint en compte la tasca a realitzar. Primerament col·locarem les fotos en el panell, amb suport oral i gestual, per posteriorment anar modelant al nen o la nena perquè faci el mateix. El nostre objectiu és que ho realitzi sense ajuda. Visualitzarem mitjançant fotos les activitats a realitzar durant la jornada. Tindrem fotos de les diferents persones així com espais. Utilitzarem les rutines per treballar: en arribar, la salutació, correm les cortines "mirarem" el temps,

ho “sentim” a través per exemple de ventiladors, petites gotes d'aigua, calor... col·locarem la foto... Potenciem l'organització temporal a través de panells on s'indicaran els dies de la setmana i les activitat de les persones involucrades els quals anirem tapant amb una cartolina negra a mesura que s'acaba la jornada diària.

21. També anticiparem les activitats que anem a realitzar a través de l'ús de fotos, i qualsevol sistema de comunicació que tinguem, amb l' estimulació que es necessiti. Per exemple, anem a anar a menjar: foto del menjador, del menjar, fem olor menjar, escoltem els sons del lloc en concret. Aprofitem la multimodalitat de la comunicació.

22. Es comentarà diàriament el menjar que tenim aquest dia en el menjador i s'intentarà que expressi les seves sensacions, els seus gustos, davant diferents aliments. Utilitzarem els panells temàtics de comunicació i aportarem les diferents sensacions a través de les diferents estímuls.

23. Utilitzarem un sistema alternatiu i/o augmentatiu de comunicació (SPC de l'escola) d' acord amb les característiques concretes del nen /a així com de les possibilitats d' ús que tingui. Treballarem tots els canals possibles d' entrada d' informació. A més utilitzarem les fotos i en alguns casos el Sistema Pictogràfic de Comunicació o altres sistemes, si s'escau.